

WA AKE TENIWA AIKAI.

Te moaniwa.

Boni ngaia naba te wa are inano, ngkana ko katika am kora i aona ao koa katea baim i nukana ao ngkana e bakara te arinibai boni ngaia te wa are i nanao anne. Ao rain te kabi anne e benga man raai ake uarai ake a moa n tei i aon te buto are n te kabi are rain katea ao rama.

Rain Rama.

E iabuti einakona mai aon te kabi tao 1 te inti einakona e bon kaeti nako naba ao ngkana e bakara te aiai are i main te kiaro ni moa ao te kiaro ni mwi, e nang tiba karaiaki tabon te rai teutana ao man tabona teutana a oreaki tabona mai eta ni karaiaki teutana.

Rain Katea.

E boni kaeti rake naba raina tao $\frac{1}{2}$ te inti einakona man kabin katea ao ngkana ko a roko i boni main te kiaro, ao mwin te kiaro n aiai ake iai ao ko a taon tabon am rai n te bai ni kako ni karai teutana naba, n are i moa ao n are i mwi.

2. Te Kaua Wa.

Boni ngaia te wa are rii nuka. Ngkana ko katika am kora i aon am buto, ao ngkana ko katea tabon baim teaina ni uakoraia, ba ngkana e bakara manun tabon baim, ao boni ngaia te kauawa, ao ngkana a toma moaniwaena, e bakara uoua (2) te inti. Ao ngkana a toma kanoani mangona tao e bakara 3 te inti, boni ngaia te kauawa. Ao raina e boni ko ni wariki nakon are te moa ni wa tao iabutina $\frac{1}{4}$ te inti ae mai rama ao mai katea kateni makoron te inti, ao ti teuana naba nnen karaiakin raia.

3. Te Kateni Wa.

Boni ngaia naba te kabi are rieta, ngkana ko a tia naba ni katika am kora i aon am buto are i nuka ao ngkana ko ataia ba e bakara taboni baim are kauouan manuna ti tebo ma 2 te inti ao ngkana a toma moaniwaena e bakara 3 te inti, ao ngkana a teke kanoani mangona e boni bakara 4 te inti. Boni ngaia te kabaneani wa mai eta, ao raina e a ko riki. Rain rama (aban) iteran te inti ao mai katea e bakara teuana makoron teuana te inti.

TAEKAN TE WA N UAIA.

Te I-Tonga.

Te kabi aei, teninga ma te bwenaua.

Buton te Wa.

E anaki man te toma ni wae. Ngkana ko tekateka ao ko a kabo nanoni waem, ao ko a katika te kora n anaia i toman bubuani waem, n ana katun am buto n nuka iai, ao moani waena, e katikaki man te matanibuki n roko i bubuaniwaem ake uai, ao ai katun am kabi ake moani waena, ao kanoani mangona, e anaki man te bubuaniwae n roko n te raurau ni wae, ao ai katun am kanoani mango akanne.

Te kabi aei, angaa ma te bwenaua.

Buton te Wa.

E anaki man te aku n roko ni bubuaniwae ake uai. Ao moani waena e anaki man te aku n rokon te taboniwae ngkana ko arori waem ake uai, ao kanoani mangona e anaki mai butom ngkana ko kabaea i nukam.

Katoman te Kabi.

Butona e toma ma moani wae ake uai. E karaiaki nako katean te wa teutana, ao ngkana ko katika am kora ni uaneinei, ao ngkana e bakara aon te mata ke teinao ke

matan te kabi ke i naon te kabi, e bon raicroi naba.

2. Katoman te kanoa ni mango.

E karaiaki naba teutana ao rimwi e katikaki naba te kora ni uaneinei ao ngkana ko tauraniria ao ngkana e baka i aon te inao, ke e bwenaua te rai ke matan te rai ao e bon raicroi naba.

3. Katoman te Mango.

Ngkana e reke te uaneinei mani kora ni katabanin are ababaki ao ko a kabaea am tauraniri n te nuka ao ngkana e bakara te rai ni bwenauaia ke aon te inao are i nanon te rai, ao moan te tamaroa naba. Ao rimwi ko nang katekei am mango. Ko nang tiba kaeti katekeakia ba e a tia n reke mani kabi ake moaniwaena ake uai, ao koauana ba kioina e a tia n reke aron te ararake ao te banako ni kabi ake kakauai ake moani waena ao kanoani mangona. Ao rimwi e kaetaki mangona.

4. Te kora-teaina aei.

E tiki te kora aei ma ngke moani karaoaki te buto ba ko na ata te wa are rinano are te kabi are eti, ngkana ko matanokoia i aon am buto ao ngkana e reke katuna ae te airini bai ao ko ataia ba te wa are wene i nano.

5. Te Kora-uai.

Ngkana e toma te buto ma moani waena ake uai, a nang tiba tiki kora ake uai, a tiki man toman tabon te buto, ao tabon te buto n roko n tabon moani waena are teuana ao e roko n tabona are teuana ni kaibiroi mwin kora ake uai, te bai are ko na ataia iai ni kora akanne, e ataki rietana are tabona ma tabona ngkana ko matanokoia tabona tetabona nakeon tabona tetabona ni matan te rai are e a tia n taeraki ma te kabi ao ko a ana am matanoko i rarikin katoman te kabi ni uotia nakeon tabona ba e ataki

iai. E rinano tetabona ao e rietata tetabona, ao teuana ko tara naba minon nukan kora ake uai ba ngkana e mino i aon matan te nuka ko ataia ba e a eti raoi ao ngkana e mino i rarikina, ko ataia ba e wene tetabona, ao e toka tetabona. Ao atakina are teuana ni kora ake uai. Ngkana ko katiki kora akanne ni kaibiroi naba mwia, tabon te kora are meang nakon are maiaki nakon tabon moani waena are meang, ao ngkana ko tarai nukaia i aon matan te buto are te nuka raoi, ao ngkana a bon tiki raoi kora akanne ao bon ti tebo naba etin koraia ake uai ao ko ataia ba ti tebo naba einakoia. Ao ngkana e beo teaina ao eti teaina, ko ataia naba ba eirio tetabona ao e eti tetabona ao ngkana ko tarai nukaia akea kaitibo i aon matan te nuka ao ngkana e bon eti tikia ke beoia, bon ti tebo naba eirioia nako katea.

6. Te Kora Uai nakon Kanoani Mangona.

A tiki naba kora ake uai man toman moaniwaena ma kanoani mangona are tetabona nakon tetabona are teuana, ao are te-tabona e tiki naba man toman moaniwaena ma kanoani mangona nakon tabona are tetabona, ao ko bon karoko naba i tabon kanoani mangona ao kanoani mangona ni kaibiroi i aon te mata are i nuka raoi ba ko na tarai minoia, ba a mino i aon te mata n nuka ke a baka i rarikina, ngkana ko taraia ba e mino i nuka ko ataia ba bon ti tebo tokaia, ao ngkana e baka i rarikina ko ataia ba e toka tetabona ao e wene tetabona, ti tebo naba ngkana ko matanokoa toman kabina n uotia nakon toman kabina are tetabona ko ataia ba e ora tetabona ao e iabuti tetabona; ko ataia ba e wene tetabona ao e toka tetabona. E reke naba iai aron bakana nako katea ngkana ko tarai minoia kora ake uai i aon te mata n nuka, ma ngkana ti tebo beoia ao ti teuana einakoia nako katea, ao ngkana e beo teuana ao e eti teuana ke ataia naba ba e wairio tetabona

ao e eti tetabona.

7. E nako naba te kora aika uaai aikai n roko ni kateakin mangona.

N ai aron naba taekaia ae ni kibu 5 ao kibu 6 ti tebo naba aroia n taekinaki ma aron kateakin mangona ni kora ake uaai.

8. Matan te Wa.

E karekeaki moa te mata are i nuka, ngkana e reke ao a nang tiba karekeaki matana ni kabane ake i aon te kabi.

Ngkana tenna te nga ao te bwenaua te aomata, e uakoraki unakin matana ma bakan tabonibaim ake tennai i aon te kabi, ao ai ngaia nako naba, ti tebo ma 3 te inti.

9. Ngkana aua te nga ma te bwenaua te aomata.

Aomatana, e karekeaki moa man te moa nimata i nuka. Ao ngkana e bakabaiaki ao bon aai ni bai ti tebo ma 4 te inti ba kicina e na ukeraki nakon matan te aiai are e na kaeti nako iai ke tera te mata are bakaria.

10. Te aiai.

Ngkana kangaana te wa, e bon anaki aiaina man te uki-ni-bai nakon waebuani baim n taiaki i taboni baim.

11. Ngkana angaa ma te bwenaua ke te atu n anga.

Ti tebo naba anakin aiaia. E anaki man te waebua-ni-bai nakon are i rarikin ukin baim n taiaki.

12. Ngkana nimangaa ke onongaa ke itingaa.

E bon anaki naba katun marenan aiaina n te waebua-ni-bai nakon tabonibaim are i nuka, ao ko aroria n anai marenaka ao ngkana iai are baka iai baim ao ko a ruamwina naba ma am aiai.